

WENANCJUSZ KUJAWIŃSKI

*Krajowe Centrum Doradztwa Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich
Oddział w Poznaniu*

DORADCA ROLNICZY JAKO AUTORYTET

Celem niniejszej pracy jest przybliżenie doradcom zatrudnionym w strukturach państwowego doradztwa rolniczego, czym jest autorytet i jakie są jego rodzaje oraz przekonanie, że jeśli nim będą, to ich wpływ na zapewnienie właściwego rozwoju rolników i ich gospodarstw może być znacznie większy.

1. Autorytet i jego rodzaje

Termin „autorytet” pochodzi od łacińskiego wyrazu „auctoritas” i tłumaczony jest jako rada, wola, ważność, powaga moralna, wpływowa osoba. Występuje wiele różnych definicji autorytetu. Wśród nich na szczególną uwagę zasługuje twierdzenie zamieszczone w Leksykonie Filozofii Klasycznej wydanym w 1997 r. pod redakcją Józefa Herbuta. Zgodnie z nim „ N jest autorytetem dla S w dziedzinie D wtedy i tylko wtedy, gdy S przyjmuje w zasadzie wszystko, co N podaje mu do wiadomości z zakresu dziedziny D ” [J. Herbut (red.) 1997, s. 68-70].

Autorytet ujawnia się wyłącznie w trakcie relacji zachodzącej pomiędzy podmiotem autorytetu (N), jego przedmiotem (S) i dziedziną (D), w której N jest autorytetem dla S , tzn. w ramach określonych stosunków interpersonalnych. Dochodzi wówczas do jednostronnej lub dwustronnej interakcji w sferze poznawczej (informacji, pomysłów, poglądów, wartości itp.), emocjonalno-motywacyjnej (uczuć, zachęt, pobudek itp.) oraz sprawczej (sposobów działania, rodzajów zachowań, postępowania itp.).

Istnieje wiele rodzajów autorytetu. W zależności od tego, kto stanowi jego podmiot wyróżnia się autorytety jednostkowe (np. papież) i autorytety ponadjednostkowe (np. sąd, kościół, ONZ).

Spośród autorytetów jednostkowych najważniejszymi są:

- autorytet epistemiczny, oparty na sprawnym intelekcie oraz bogatej i stale wzbogacanej wiedzy z danej dziedziny;

- autorytet deontyczny, oparty na władzy i sankcji¹, bądź na władzy i solidarności²;
- autorytet moralny, oparty na nieskazitelnym charakterze oraz postępowaniu moralnym zgodnym z nadrzędnymi wartościami ogólnoludzkimi;
- autorytet wyzwalaający, oparty na inspiracji i stymulacji samodzielnej oraz twórczej aktywności jednostek i grup w warunkach znacznej swobody działania;
- autorytet ujarzmiający, oparty na wygórowanej ambicji i żądzy władzy oraz dążeniu do podporządkowania sobie swoich podopiecznych.

2. Jakim autorytetem winien być doradca rolniczy?

W odniesieniu do wymienionych wcześniej rodzajów autorytetów jednostkowych i własnej koncepcji doradztwa rolniczego [W. Kujawiński 2002(a)] autor uważa, że współczesny doradca rolniczy powinien być dla rolników autorytetem integralnym, tzn. epistemiczno-moralnym [K. Kołowski 1996, s. 36] typu wyzwalającego. Będąc takim autorytetem integralnym powinien chcieć i umieć zachęcać rolników - swoich partnerów do wykonywania zalecanych lub proponowanych przez niego zadań, a zwłaszcza wdrażać do chętnego współdziałania z nim i innymi rolnikami w ich realizacji. Tylko w sytuacjach wyjątkowych, a szczególnie ekstremalnych (np. zagrażających zdrowiu lub życiu tych rolników) powinien być też autorytetem deontycznym, ale opartym na władzy i solidarności.

O uznaniu doradcy za autorytet stanowi:

- on sam, jako podmiot autorytetu;
- rolnik (rolnicy) pozostający w interakcji z doradcą, jako przedmiot autorytetu;
- dziedzina autorytetu, w której zachodzi jednostronna lub dwustronna interakcja między podmiotem i przedmiotem autorytetu.

Dziedziną autorytetu może być każdy rodzaj zadań wyznaczonych obszarem działania doradcy.

Aktualnie zadania doradcy zatrudnionego w państwowej rolniczej organizacji doradczej mieszczą się w obszarze doradztwa rolniczego jako działalności podstawowej oraz wszystkich (lub niektórych) działań doradztwo uzupełniających, tj. oświatowych, informacyjnych i upowszechnieniowych [W. Kujawiński 2002(a), s. 160–163]. I tak:

- **zadania doradcze** związane są z prowadzoną działalnością doradczą, czyli *współdziałaniem doradcy z jego rolniczym partnerem, zmierzającym do*

¹ Cele główne podmiotu i przedmiotu autorytetu są różne, a związek między działaniami i celem głównym przedmiotu jest ustanowiony wolą podmiotu.

² Cele główne podmiotu i przedmiotu są identyczne, a związek między działaniem podmiotu i jego celem głównym jest niezależny od jego woli.

rozwiązania problemów zawodowych partnera oraz pozwalającym przygotować go do podejmowania skutecznych działań zapobiegających niepowodzeniom w pracy oraz nabycia zdolności samodzielnego rozpoznawania i rozwiązywania swoich problemów,

- **zadania oświatowe** związane są z prowadzoną przez rolniczą jednostkę doradczą działalnością oświatową, polegającą na *przekazywaniu wiadomości o stanach obiektywnej rzeczywistości i sposobach ich wykorzystywania w działaniach praktycznych oraz uświadamianiu odbiorcy możliwych następstw respektowania (lub nie) stanów rzeczy i zjawisk tej rzeczywistości,*
- **zadania informacyjne** związane są z prowadzoną przez rolniczą jednostkę doradczą działalnością informacyjną, czyli *przekazywaniem odbiorcy informacji bez ich oceny, testowania i badania,*
- **zadania upowszechnieniowe** związane są z prowadzonymi przez rolniczą jednostkę doradczą działaniami innowacyjnymi, a bliżej z upowszechnianiem innowacji - czyli *procesem sterowanego przez rolniczą jednostkę doradczą przekazu innowacji od źródła ich powstania do miejsca pełnego zastosowania* [W. Kujawiński 2002(a), s. 162-163].

3. Uwarunkowania procesu stawania się autorytetem przez doradcę rolniczego

Aby doradca mógł być autorytetem w środowisku rolników muszą zostać spełnione odpowiednie warunki. Najogólniej można je podzielić na uwarunkowania wewnętrzne i zewnętrzne.

Do wewnętrznych uwarunkowań procesu stawania się autorytetem przez doradcę rolniczego zalicza się jego cechy osobowości i kompetencje.

Przypomnijmy, że **cechy osobowości** to względnie stałe właściwości charakteryzujące daną osobę i różniące ją od innych pod względem zachowania oraz przebiegu procesów psychicznych (np. odporność, wrażliwość, odwaga, mechanizmy kontroli, temperament) [W. Kujawiński 2002(b), s. 18].

Cechy te determinują reakcje danej osoby na jakikolwiek zespół zdarzeń, które pozwalają na ujawnienie danej cechy. Dlatego też cechy osobowości określają typowy schemat myślenia i wynikające z niego cechy behawioralne danej osoby w różnych sytuacjach.

Z obserwacji i doświadczeń autora wynika, że w zakresie cech osobowości najważniejszymi dla budowania autorytetu doradcy rolniczego są:

- poziom moralny,
- stosunek do siebie i innych,
- wrażliwość na problemy,
- elastyczność myślenia,

- ekspansywność i zdolność do podejmowania uzasadnionego ryzyka,
- łatwość komunikowania się,
- sumienność i pilność w codziennej pracy,
- wyobraźnia,
- entuzjazm,
- realizm.

Do cech osobowości wykluczających możliwość bycia autorytetem należy uznać:

- niewydolność intelektualną,
- zachowanie postaw sztywności przy poszukiwaniu rozwiązań,
- nietolerancję we wszelkich przejawach,
- trudność w utrzymaniu właściwego kontaktu z rozmówcą.

Natomiast **kompetencje** to zdolność wykorzystania przez człowieka własnej wiedzy, umiejętności, systemu wartości oraz cech osobowości, aby osiągać cele, wyniki i standardy oczekiwane w związku z zajmowaniem przez siebie określonego stanowiska pracy. Pojęcie to jest często stosowane zamiennie z terminem kwalifikacje. Kompetencje (w odróżnieniu od kwalifikacji) stanowią jednak pewien wewnętrzny potencjał, przejawiający się w zachowaniach człowieka przyczyniających się do zaspokojenia wymagań otoczenia, szczególnie w nowych sytuacjach zawodowych. Potocznie mówiąc jest to coś, czym dana osoba „jest w stanie się wykazać” [W. Kujawiński 2002(b), s. 67].

A zatem przez kompetencje doradcy rolniczego rozumieć należy zdolność wykorzystania własnej wiedzy, umiejętności, systemu wartości oraz cech osobowości, aby osiągać cele, wyniki i standardy oczekiwane w związku z zajmowaniem właściwego stanowiska w państwowej rolniczej organizacji doradczej.

Na kompetencje doradcy rolniczego, warunkujące to, iż jest on autorytetem dla rolników - swoich partnerów, składają się:

- kompetencje poznawcze, czyli prezentowana wiedza i umiejętności doradcy (pozwalające mu być postrzeganym przez rolnika jako potencjalny, wzorowy przedsiębiorca rolny); przede wszystkim w zakresie samodzielnego identyfikowania oraz rozwiązywania problemów rolniczych, samodzielnego gromadzenia i przetwarzania informacji potrzebnych przy podejmowaniu decyzji dotyczących prowadzenia gospodarstwa rolnego, własnego samokształcenia;
- kompetencje metodyczne doradcy w zakresie dostrzegania i trafnego odczytywania potrzeb doradczych rolnika, wyznaczania odpowiednich zadań edukacyjnych i ich stosownej realizacji (w tym stosowania form edukacyjnych pracy rolników pod kierunkiem doradcy oraz współdziałania doradcy z rolnikami i rolników ze sobą), a także posługiwania się metodami nauczania i metodami dwustronnego wspierania edukacyjnego, itp.;

- kompetencje komunikacyjne doradcy w zakresie nawiązania rozmowy i skutecznego komunikowania się, kształtowania odpowiedniego klimatu do współdziałania z pojedynczym rolnikiem czy grupą rolników;
- kompetencje organizatorskie doradcy w zakresie sprawnego przygotowywania, realizowania, kontrolowania i oceniania wszelkich działań doradczych, zorientowanych zarówno na pojedynczego rolnika, jak i grupę rolników.

Twierdzi się, że kompetencje doradcze mieszczą w sobie wszystkie te, które są niezbędne do sprawnego realizacji zadań w ramach działań uzupełniających doradztwo rolnicze, tj. oświatowych, informacyjnych i upowszechnieniowych.

W procesie doradczym mogą występować bowiem:

- zadania oświatowe, jak np.:
 - umotywowanie rolników do podjęcia jakiegoś działania,
 - pogłębienie u rolników posiadanej wiedzy z jakiejś dziedziny,
 - wyrobienie u rolników pewnych praktycznych umiejętności zawodowych.
- zadania informacyjne, jak np.:
 - pośrednie poinformowanie rolników o jakiejś kwestii poprzez własnoręcznie opracowane ulotki, broszury, doniesienia, itp.,
 - bezpośrednie podanie grupie rolników jakiejś prostej informacji,
 - bezpośrednie podanie określonej rolnikowi jakiejś głęboko przetworzonej informacji w celu podjęcia przez niego trafnej decyzji i jej późniejszej sprawnego realizacji.
- zadania upowszechnieniowe, jak np.:
 - bezpośrednie lub pośrednie (ulotka, doniesienie itp.) zainteresowanie grupy rolników jakąś innowacją,
 - bezpośrednie pogłębienie wiedzy rolników na temat jakiejś innowacji i możliwości jej zastosowania w ich gospodarstwach,
 - bezpośrednie wyrobienie u rolników niezbędnych umiejętności w zakresie wprowadzenia i/ lub stosowania jakiejś innowacji.

A zatem osoba kompetentna w zakresie realizacji zadań doradczych, jest jednocześnie kompetentna w zakresie realizacji zadań oświatowych, informacyjnych i upowszechnieniowych.

Należy podkreślić, że doradca rolniczy nie jest autorytetem dla swoich partnerów, jeśli nie dysponuje odpowiednimi kompetencjami. Z drugiej strony nawet najbardziej kompetentny doradca nie jest autorytetem, jeśli np. postępuje niezgodnie z powszechnie uznawanym systemem wartości, reprezentuje niski poziom moralny, posiada niski prestiż społeczny i nieatrakcyjny wygląd.

Do zewnętrznych uwarunkowań procesu stawiania się autorytetem przez doradcę rolniczego zalicza się:

- ogólną koncepcję doradztwa rolniczego,
- rangę profesji doradcy rolniczego w społeczeństwie i środowisku lokalnym,
- stopę życiową doradcy.

Przystępując do próby określenia wpływu zewnętrznych uwarunkowań procesu stawania się autorytetem przez doradcę rolniczego należy zauważyć, że w Polsce aktualnie występują dwie niezależne struktury państwowego doradztwa rolniczego. Pierwszą z nich tworzą Wojewódzkie Ośrodki Doradztwa Rolniczego (WODR) podległe poszczególnym Wojewodom. Drugą - Regionalne Centra Doradztwa Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich (RCDRRiOW) wchodzące w skład podległego Ministrowi Rolnictwa i Rozwoju Wsi Krajowego Centrum Doradztwa Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich (KCDRRiOW). Obie te struktury oprócz stymulowania rozwoju rolników działają na rzecz stymulowania rozwoju rodziny rolniczej, a także społeczności wiejskich. Dla sprawnej realizacji powierzonych im zadań Wojewódzkie Ośrodki oraz Regionalne Centra dysponują odpowiednim potencjałem materialnym i osobowym. Pracownicy tych jednostek zaangażowani bezpośrednio we wspieranie rozwoju rolników określani są powszechnie terminem „doradcy rolniczy”. Osoby te posiadają na ogół wyższe wykształcenie rolnicze, a wymagane na zajmowanych przez nie stanowiskach kompetencje pozaprzemysłowe (metodyczne, komunikacyjne i organizatorskie) uzyskały albo łącznie w procesie doksztalcania (np. podyplomowe studia pedagogiczne) i doskonalenia zawodowego (kursy i seminaria metodyczne), albo tylko doskonalenia zawodowego.

Należy jeszcze dodać, że Ministerstwo Edukacji Narodowej nie ujmuje w swych klasyfikacjach zawodu doradcy rolniczego (czego konsekwencją jest brak kształcenia do tego zawodu), a w publikowanych dotąd przez Ministerstwo Pracy i Polityki Socjalnej „Klasyfikacjach zawodów i specjalności” brak syntetycznego opisu zawodu doradcy rolniczego³.

Z drugiej strony krajowe środowiska naukowe interesujące się tematyką doradztwa rolniczego nie opracowały dotąd jednej ogólnie uznanej jego koncepcji, która m.in. mogłaby stanowić podstawę do tworzenia odpowiednich aktów prawnych regulujących sytuację państwowego doradztwa rolniczego, a istniejącym strukturom pomóc wyznaczać najważniejsze zadania i określać odpowiednie sposoby ich realizacji. Zdaniem autora sytuacja ta wymaga możliwie szybkiego rozwiązania.

Ponadto, w kontekście naszych przedmiotowych rozważań, pojawia się też pilna potrzeba realizacji - obok kilku innych - jeszcze jednego ważnego zadania, jakim jest przeprowadzenie kompleksowych badań empirycznych, obejmujących wewnętrzne i zewnętrzne uwarunkowania procesu stawania się przez współczesnego doradcę rolniczego autorytetem dla rolników. Badaniami tymi należy objąć obie struktury państwowego doradztwa rolniczego, które obecnie tworzą WODR i RCDRRiOW. Warto w nich uwzględnić też reprezentantów obu istniejących orientacji metodycznych, tj.: doradztwa autorytatywnego i nieautorytatywnego.

³ Prawdopodobnie sytuacja ta już wkrótce ulegnie zmianie, ponieważ w przygotowywanej do druku nowej edycji klasyfikacji zawodów w grupie „specjaliści nauk przyrodniczych (kod 221)” i podgrupie „agronomie i pokrewni (kod 2214)” występuje zapis „doradca rolniczy (kod 221401)”.

Wydaje się, bowiem że innym autorytetem staje się doradca, który podczas realizacji zadań doradczych, oświatowych i upowszechnieniowych głównie kieruje aktywnością rolników, a innym, który zachowuje optymalne proporcje pomiędzy samokierowaniem, kierowaniem i współkierowaniem ich aktywnością z jego równoprawnym udziałem. Gdy preferuje kierowanie umysłową i inną aktywnością rolników według własnej woli i zdolności, to przypuszczalnie staje się autorytetem epistemiczno-deontycznym typu ograniczającego ich samodzielność i twórczość, a gdy preferuje samokierowanie działalnością indywidualną rolników i optymalnie wykorzystuje współkierowanie kooperacją partnerską ze swoim równoprawnym udziałem, to może stać się autorytetem epistemiczno-moralnym typu wyzwalającego samodzielność i kreatywność rolników. Jest to możliwe dlatego, że istotą kooperacji partnerskiej jest wymiana dwustronna informacji, pomysłów, poglądów itp., a także uczuć, motywów, ocen, wartości itp. Właśnie podczas współkierowania z rolnikami wspólnym rozwiązywaniem problemów doradca najbardziej odstawia przed nimi zasoby swojej wiedzy, która może być mniej lub bardziej obszerna, przydatna i operatywna, a także, odkrywa przed rolnikami sferę moralną swojej osobowości i swój talent pedagogiczny, który stara się jak najlepiej wykorzystać dla wyzwalania ich samodzielności i twórczości. Takiego doradcę podziwia i szanuje się za coś innego, niż doradcę - kierownika procesu doradczego [J. Kujawiński 2002, s. 6].

Zakończenie

Doradca pozostaje autorytetem w środowisku rolniczym wtedy, gdy postrzegany jest tam jako osoba szczerze oddana pracy i współpracy dla dobra tego środowiska, odpowiedzialna za swoje słowa i czyny, postępująca zgodnie z głoszonymi przez siebie poglądami, mówiąca prawdę i dotrzymująca danego słowa, nie wywyższająca się, nie osądzająca nikogo pochopnie. Doradca nie przestanie być też autorytetem dla rolników, jeśli przyzna się do jakiegoś błędu popełnionego podczas swej pracy czy niewiedzy w jakiejś dziedzinie związanej z funkcjonowaniem gospodarstwa rolnego. Jednak takie przyznanie się doradcy wymaga przekonania wszystkich zainteresowanych rolników, że popełniony błąd jest on w stanie szybko naprawić, a dostrzeżone braki wiedzy usunąć.

LITERATURA

1. Herbut J. (red.) (1997): *Leksykon filozofii klasycznej*. Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin.
2. Kocowski T. (1996): *Motywacja* [w:] *Encyklopedia pedagogiczna* (pod red. W. Pomykała). Fundacja Innowacja, Warszawa.
3. Kotłowski K. (1996): *Autorytet nauczyciela*. [w:] *Encyklopedia pedagogiczna* (pod red. W. Pomykała). Fundacja Innowacja, Warszawa.

4. Kujawiński J.(2002a): *Autorytet współczesnego nauczyciela i jego uwarunkowania*. Maszynopis powielony na Wydziale Studiów Edukacyjnych UAM, Poznań.
5. Kujawiński W. (1997): *Doradztwo rolnicze w zarysie*. CDiEwR, Poznań.
6. Kujawiński W. (2002): *Metodyka i organizacja doradztwa rolniczego*. KCDRRiOW, Poznań.
7. Kujawiński W. (2002b): *Słownik metodyczny doradcy rolniczego*. KCDRRiOW, Poznań.
8. Smolski R., Smolski M., Stadtmüller E. H. (1999): *Słownik Encyklopedyczny - Edukacja Obywatelska*. Wydawnictwa Europa.
9. Kołodziejczyk W. (2000): *Przywództwo oparte na zasadach*. [w:] *Edukacja i Dialog* nr 9 (122). Społeczne Towarzystwo Oświatowe, Warszawa.

WENANCJUSZ KUJAWIŃSKI

DORADCA ROLNICZY JAKO AUTORYTET

STRESZCZENIE

W prezentowanej pracy autor wyjaśnia się następujące kwestie: co to jest autorytet i jakie są jego rodzaje, jakim autorytetem dla rolników powinien być współczesny doradca rolniczy i co stanowi o uznaniu doradcy rolniczego za autorytet.

Ponadto przedstawia on uwarunkowania procesu stawania się autorytetem przez doradcę rolniczego z podziałem na wewnętrzne (tj. jego cechy osobowości i kompetencje) oraz zewnętrzne (tj.: ogólna koncepcja doradztwa rolniczego, ranga profesji doradcy rolniczego w społeczeństwie i środowisku lokalnym i stopa życiowa doradcy) oraz wskazuje na pilną potrzebę przeprowadzenia kompleksowych badań empirycznych w tym zakresie z uwzględnieniem reprezentantów obu istniejących orientacji metodycznych, tj.: doradztwa autorytatywnego i nieautorytatywnego.

WENANCJUSZ KUJAWIŃSKI

AGRICULTURAL ADVISER AS AUTHORITY

SUMMARY

In this paper author explains the following issues: what is the authority, and what kinds of the authority are, what the authority for farmers should be a contemporary agricultural adviser and what determinates recognition of agricultural adviser as an authority.

Moreover, the author presents internal and external conditions of process becoming an authority by agricultural adviser. Internal conditions are i.e. his personality characteristics and competence, and external are, i.e. general conception of agricultural advisory service, the agricultural adviser's profession rank in the society and the local environment as well as his living standard. The author points also an urgent need of comprehensive empirical research carrying out in this range including representatives of the both existing methodological orientations, i.e.: authoritative and non-authoritative advisory service.